Чыла элласе пролетарий-шамыч, ушныза!

Ленин—Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!

Ямде лий

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ

Адрес: Йошкар-Ола. Совет пӧрт, „Ямде лий" редакций

ВЕЛИКИЙ БОЛЬШЕВИК

Вич ий ожно—1934 ий 1 декабрыште—троцкистско-бухаринский бандит кашак Сергей Миронович Киров йолташым пуштыныт.

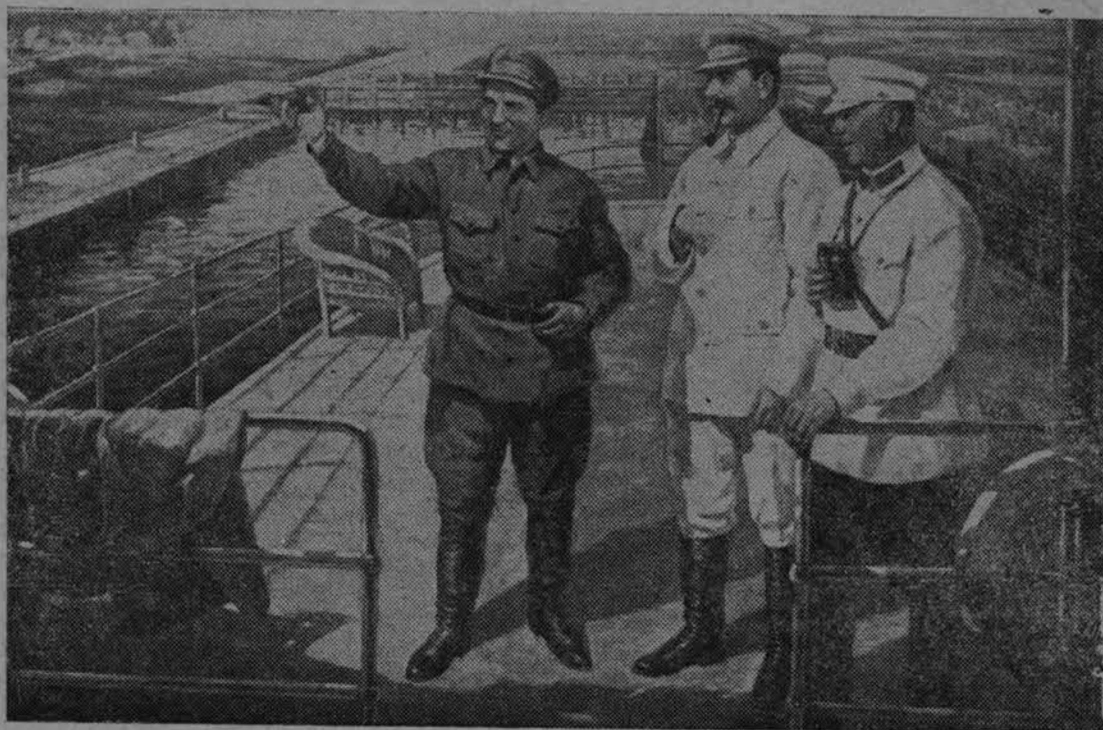
Киров йолташ Ленин—Сталин партийын воспитатлен куштымо ен-шамыч кокла гыч ик эн сай, вурс гай пенгыде большевик лийын. Сергей Миронович советский калыкын чот йӧратыме великий эргыже лийын. Пламенный большевик шкенжын пӱтынь чапле илышыжым калыкын пиалже верч кучедалмашке пуэн.

Сергей Миронович изиже годымак кугыжан правительство ваштареш, пӱтынь калыкын эрыкше да пиалже верч, коммунизмын сеҥымашыже верч кучедалаш тӱҥалын. Кугыжан правительство тудым казематлаште шинчыктен. Туге гынат, великий большевикын тулжо иземын огыл, партий ден калыкын пашаже верч эше чот ылыжын. Киров йолташ шкенжын пӱтынь вийже дене, уло большевистский талантше да моштымашыж дене коммунизмын пашаже верч кучедалын. Тудо калыкын йӧратыме вождьшо Сталин йолташ дене пырля Великий пролетарский революцийым вуйлатен да социалистический государствым строитлен.

Сергей Миронович коммунистический партийын нашажлан мучашдымын преданный лийын. Тудо партийын тушманже вашталеш, партийын яндарлыкше верч чарныде кучедалын да молымат нойыде кучедалаш ӱжын. Киров йолташ калыкым чот йӧратен, калыкат тудым пеш йӧратен. Садланак тудым калыкын тушманже кашакын ужмышт шуын огыл. Тидлан лийынак троцкист, зиновьевец, бухаринец кашакын шакше бандышт пламенный революционер ӱмбак шкеныштын шӱйӧ кидыштым нӧлталыныт.

Тушман кашак Сергей Мироновӣч Кировым лӱен, Советский калыкым лӱдыктынешт ыле, мемнан пеледше элыште капитализмым пӧртылтынешт ыле. Советский калык тушман кашакын подлый пашаштлан шкенжын революционный бдительностьшым эше чот пӱсемден, партий ден великий Сталин йыр эше чот сплотитлалтын вашмутым пуыш.

Киров великий большевик лийын. Тудын пашаже, тудын лӱмжӧ миллион дене айдеме-шамычын шӱмыштыш курымешлан илаш тӱҥалеш.

Снимкыште: И. В. Сталин, К. Е. Ворошилов да С. М. Киров Беломорско-Балтийский каналыште. Тиде сӱретым художник Д. А. Налабандян сӱретлен.

> *„Шкендан учительда вуйлатыме почеш дружный коллектив дене шинчымашым овладеватлыза. Тунеммаште ваш-ваш соревноватлыза, вараш кодшылан полшыза. Математикым, физикым, химийым... историйым, родной ден иностранный йылмым пионерский пенгыдылык дене настойчиво тунемза. Мемнан великий социалистический стройкым тунемза".*
>
> **(С. М. КИРОВ).**

СЕРГЕЙ МИРОНОВИЧ КИРОВ

(С. М. Кировым злодейски пуштмылан 5 ий теммылан).

С. М. Киров Уржум олаште (Вятский губерний) 1886 ий 27 мартыште шочын. Тудо Александр III царствоватлыме нелә ийлаште кушкын. Тунам шемер-шамыч тунемын кертын огытыл. Йоча-шамычым церковно-приходский школлаште попшамыч „тунуктеныт". Тудо жапыште русский пашазе-шамыч пожалташ тӱҥалыныт. Революционный движений утыр шарлен.

Сережа вашке Уржумышто илыше ссыльный-революционер-шамыч дене палыме лиеш. Нунын вуйлатымышт почеш Сережа революционный пашашке ушна. Уржум оласе начальный училищым тунемын пытармек, Казанский механико-технический училищыш тунемаш пура. Тыштат Киров революционный кружоклаште участвоватлаш тӱҥалеш. 16 ияш рвезе листовко-шамычым печатлен шаркала. Погынымашлаште участвоватла. Шкенжын революционный социал-демократ-ленинец улмыжым тунамак палдарен.

1904 ийыште, Казанский училищым тунемын пытарымекыже, тудо Томскыш кая. Тушто Российский социал-демократический рабочий партийыш пура да томский пашазе ден революционный молодежь-шамычын эн йӧратыме руководительже лиеш.

Тиде жап гыч большевик-ленинец Кировын пролетарский революцийын сеҥымашыже да мемнан элыште социализмым ыштышаш верч чарныде кучедалмашыже тӱҥалеш. Сергей Миронович Киров Ленин—Сталин пашалан служитлен, тудо илышыже мучко тиде корно дене каен да пытартыш минутшо марте большевистский партийын верный эргыже лийын кодын. Чыла вийжым шемер-шамычын пиалышт верч кучедалмашке пуэн.

Киров чыла вереат партийын порученийжым сайын шуктен. Тудо чапле большевик-организатор да калык массын вожакше ыле. Киров 1906 ийыш те Томскышто пеш нелә условийыште подпольный типографийым организоватлен. Тудо писе ушыжо дене типографийыш вучыдымо „уна шамычын" кенета толмыштым пашазе-шамычлан шижтарыше тайный сигнализацийым шонен луктын.

1909 ий гыч Киров Владикавказыште пашам ышташ тӱҥалеш. Тыште Сергей Миронович пеш йӧсӧ условийыште жандарм дене поктен колтымо подпольный организацийым пашашке угыч шогалта. Тудо горец-шамычлан царизмын кузе шемерым эксплоатироватлымыже нерген умылтарен.

1917 ийыште Кавказысе большевистский организацийын руководительже—Киров Великий Октябрьский социалистический революцийын сеҥымашыже верч виян кучедалеш. Тудын вуйлатыме почеш большевик-шамыч Северный Кавказыште Советский властьым установитленыт. 1917 ийыште Кировын военный деятельностьшо тӱҥалеш. 1918—20 ийлаште тудо кугу пролетарский полководец улмыжым раш ончыктен. 1919 ийыште Астраханьым аралымаште Сергей Мироновичын заслугыжо пеш кугу лийын.

Деникин южный Российым шупшын налмек, Москва велке каен. 1919 ий кеҥежым Царицын олам налын. Тунамак шке вийжын ик ужашыжым Астрахань ӱмбак колтен. Тудым теҥыз гыч английский военный корабль-шамыч поддерживатленыт. Тыге Астрахань йырваш авыралтын. Олаште белогвардейский офицер-шамыч контрреволюционный мятежым нӧлталаш ямдылалтыныт. Киров мятежник-шамычым жапыштыже темдалын кертын. Тудо Астраханьым Советский крепостьыш савырен. Деникин Астрахань олам налын кертын огыл. Кировын вуйлатыме героический XI-ше Йошкар Армий Деникинлан ятыр сокрушительный ударым ыштен да 1920 ий шошым уло Северный Кавказым ош банда-шамыч деч йӧршеш эрыктен.

Гражданский война пытымек, тудо бакинский партийный организацийым вуйлата. Бакусо нефтяной промышленностьым пашашке шогалта. Серго Орджоникидзе дене пырля Северо-Кавказский республикым да Кавказский калыкын Закавказский Федерацийжым создатлымаште кугу пашам ышта.

Ленинградыште С. М. Кировлан ыштыме памятник.

(Мучашыже 2-шо стр.)

Советский Союзын Геройжо-шамыч

Советский Союзын кокымшо гана Геройжо Я. В. Смушкевич.

Советский Союзын Геройжо полковник Т. Ф. Куцевалов.

Советский Союзын Геройжо лейтенант И. И. Краснокрченко.

Советский Союзын Геройжо полковник М. Ф. Терехин

109

Кировын лӱмжым ме нигунамат она мондо

С. М. Киров—пашаште.

СЕРГЕЙ МИРОНОВИЧ КИРОВ

(Мучаш)

1926 ийыште партий тудлан Ленинградский партийный организаций вуйлатымашым поручитла. Тудо троцкистско-зиновьевский-бухаринский бандым громитла. Ленин олам элын индустриальный базышке савыраш—тыгай задачым Киров шке ончыланже шында. Ленинградский кугу завод-шамычын пашаштым кече еда ончен да вуйлатен шога.

Трагический колымешкыже тудо Ленинградский большевистский организацийым вуйлатен. Чӱчкыдынак фабрик ден заводлаште выступатлен. Тудын вуйлатыме дене Ленинградский завод-шамыч реконструироватлалтыт. У фабрик, электростанций-шамычым ятыр строитлыме. Кировын вуйлатымыже денак мӱндыр Хибинский тундрышто у ола строитлалтеш. Тушто аппатит ыштымаш индустриальный гигант пашам ышта. Тудын участийже дене Ленинград да Балтийский теҥызым Северный Ледовитый океан дене ушен шогышо Сталин лӱмеш Беломорско-Балтийский канал ышталтеш.

Киров еҥ верч чот тыршен. Тудын инициативше дене пашазе-шамычлан шуко у илыме пӧрт, культур дворец, стадион, парк-шамыч строитлалтыныт. Киров кузе строитлымаш каймым лично ончен, архитектурный проект дене знакомитлалтын. Сергей Миронович Ленинград олам сӧрал да благоустроенный олашке савырымаште кугун тыршен.

Сергей Миронович Киров йоча-шамычым шокшын йӧратен. Тудын тыршымыже дене йоча-шамычлан у школа, дворец, театр, йоча пӧрт, пионерский клуб-шамыч ышталтыныт.

Киров партийын XII с'ездше гыч РКП(б) ЦК член. 1930 ий гыч ВКП(б) ЦК Политбюро член да ВКП(б) Центральный Комитетын секретарьже, СССР ЦИК президиум член. Тудо государственный пашаште пашам пеш активно ыштен. Наука, искусство, культура вопрос дене чарныде заниматлен.

Сергей Миронович оборонный вопросыш поснак внимательно относитлен.

Йошкар Армий часть-шамычын да Балтийский флотысо корабль-шамычын боевой ден политический подготовкыштым вияндымаш, у военный суда-шамычым строитлымаш—тудын кровный пашаже лийыныт. Тудо лично Балтийский флотын маневрлаштыже участвоватлен. Чӱчкыдынак заводлашке, йошкармеец-шамычын общежитийлашкышт коштын.

Партийын XVII с'ездын трибунжо гыч, шкенжын илыме пытартыш ийыштыже Киров тыге ойлен: „МЕМНАН СЕҤЫМАШ-ШАМЫЧНА ЧЫНАК ПЕШАК КУГУ. ЧОРТ ТУДЫМ ШИНЧА, АЙДЕМЕ СЕМЫН ОЙЛАШ ГЫН, ИЛЫМЕ ДА ИЛЫМЕ ВЕЛЭ ШУЭШ...“

Партийын, калыкын, социализмын тушманыштым шалатен, Киров ленинградский партийный да непартийный большевик-шамычым партийын Центральный Комитетше йыр, Сталин йыр сплачиватлен. Сергей Миронович Великий вождь, учитель да пӱтынь шемерын другшо Сталин дек мучашдыме преданный, келге йӧратымашан ыле. Сталин йолташ дек шкенжын тыге кугу йӧратымашым, преданностьым тудо чыла большевик да шемер-шамычлан передаватлен.

Киров йолташ Ленин—Сталин паша верч да мировой революций пашалан келгын да мучашдымын преданный лийын шоген. Калыкын тушманже ваштареш нойыде кучедалын. Садланак калык тушман бандын тудым ужмыжо шуын огыл, чот сырен. 1934 ий 1 декабрь кече пламенный большевикын шӱмжӧ кырымым чарнен. Тиде пуштмашым иностранный разведкын заданийже почеш троцкистско-зиновьевско- бухаринский банда организоватлен да шуктен.

Родной Сергей Мироновичын колымыжо чыла партий, пӱтынь эллан пеш кугу ойго лие. Кировым тойымаш—большевистский партий да вождь Сталин йолташ дек уло советский калыкын шке единствожым, мучашдыме преданностьшым демонстрироватлымашке савырнен. Кировым злодейски пуштмаш капиталистический эл-шамычын мемнан элым окружитлымыштым эше ик гана шижтарен. Тидлан мемнан партий революционный бдительностьым эше кӱшкӧ нӧлтымӧ дене вашмутым пуэн. Ленин—Сталин партийын вуйлатымыже почеш Советский калык троцкистско-бухаринский пуштедыше, шпион, вредитель, диверсант кашакын бандыштым кырен шалатен. Сталин йолташын капиталистический окружений нерген указанийжым шарнен, Советский калык социалистический родинын тушманже шамычым мучашыш шумеш чылаштымат шырпын шалата.

Великий Советский Союзысо ден тӱнябалсе шемер С. М. Кировым нигунамат ок мондо. Тудын образше пӱтынь калыкын шӱмыштыжӧ курымешлан илаш тӱҥалеш.

ТАИНСТВЕННЫЙ ТИПОГРАФИИ

1906 ийыште Сергей Миронович Кировлан 20 ий велэ темын. Тунам тудо Томск оласе подпольный большевистский организацийыште пашам ыштен.

Ик гана полицийын томский подпольный типографийыш кержалтмыже деч вара, Сергей Миронович партийный комитетыш толын. Тудо шке пеленже сайын гына ыштыме у типографийын планжым конден.

Тыге, ик майский эрдене ола ӧрдыштӧ шинчыше пуста пӧрт деке ныл пашазе-шамыч товар да кольмо дене миеныт. Нуно кужун шоныде пӧрт кӱварым пуженыт да мландым кӱнчаш тӱҥалыныт.

Ик тылзе гыч пӧрт йымалне вич метр келгытан, куд метр лопкытан, латкок метр кужытан кугу вынемым кӱнчымӧ улмаш.

С. М. Киров ден Г. К. Орджоникидзе гражданский война ийлаште.

Типографий пеш сложно да чоян ыштыме улмаш. Тушко пурашлан шуко секретым палаш кӱлын.

Чыла тиде сложный механикым Сергей Миронович шонен луктын да чылажымат шотлен ыштен.

Типографий чылт ямде да оборудоватлыме улмаш. Ик гана йӱдым, кенета пӧртым полицейский-шамыч авырен налыныт.

Обыск!..

Шучко жап лийын. Колшаш гай лӱдшӧ городовой-шамыч уремыш лектын куржыныт.

Мо лиймым умлыде—Пӧрт сӱмырлен!— манын кычкыреныт.

Происшествий лиймаш верышке пожарник-шамыч толыныт, пӧртым пуженыт. Тунам иже мланде йымалсе вынемым ужыныт. Тушто ӱстел, пӱкен, типографский станок, наборный касса-шамыч лийыныт.

Тыге полицейский-шамыч томский большевик-шамычын подпольный типографийыштым случайно муныт.

СОВЕТСКИЙ ЙОЧА-ШАМЫЧЫН ЙӦРАТЫМЕ ЙОЛТАШЫШТ

Ояр кече. Ленинград оласе Троицкий кӱвар дене кумда вачан, военный образецан костюмым чийше еҥ ошкылеш. Тудо кечылан, ояр жаплан шыргыжеш. Школа гыч пӧртылшӧ йоча-шамыч тудын деке вашкеныт: „Киров, мемнан Киров!“ Йоча-шамыч Сергей Миронович йыр чумыргеныт да тудлан ала-мо нерген куанен, волноватлен, кутыркалат. Киров шыргыжалын, нуным внимательно колыштеш.

Тиде эпизодым художник Платунов шке картиныштыже ончыктен. Картина Ленинградысе йоча-шамычын Сергей Миронович Киров дене мондаш лийдымын дружнын илымыштым пеш сайын ончыкта.

...Кажне эрдене Сергей Миронович Ленинградын новостройкылашкыже кудалышт савырнен.

Тудо керек-кушко миймыж годымат паша дене ознакомитлалтмек, лишнырак улшо йоча - шамыч дене дружески кутырашат шуын. Тудо йоча - шамыч дене пеш сайын кутырен моштен, нунын дене пырля куанен, шонымыштым пален моштен.

Сергей Миронович йоча-шамыч дене шке велэ чутко да просто кутырен моштен велэ огыл, а тыге кутырен мошташ весымат туныктен.

Йоча-шамыч Киров деке тӱрлӧ йодмаш дене обращатленыт, тудлан шке сеҥымашышт нерген возеныт. Ленинградский большевик-шамычын руководительышт лӱмеш толшо почтышто йоча кид дене возымо шагал огыл конверт-шамыч лийыныт. Сергей Миронович кугу государстве ный паша дене перегружаялтын улмаш гынат, йоча-шамычын серышыштым ответ пуде коден огыл.

Кунам Сергей Мироновичын яра жапше лийын, тудо жапым йоча-шамыч коклаште эртарен. Ик гана тудо Пушкарский уремысе 21-ше №-ан йоча очагыш миен. Кунам йоча-шамыч пограничникла модаштӱҥалыныт, Сергей Миронович шкежат модаш тӱҥалын, тудо „главный пограничник“ лийын. Киров веселан воштылын, сӧрал историй-шамычым каласкален.

1934 ийын январь тылзе мучаште Филармонийыште самырык музыкант, мурызо да моло-шамычын концертышт лийын. Сергей Миронович кумышо рядыште, эн коштедыме вер денак шинчен да общегородской йоча хорын, юный музыкант, мурызо - шамычын выступатлымыштым внимательно колыштын. Нунын чаплын выступатлымыштлан волноватлыше Сергей Миронович совым чот кырен, воктенже шинчыше-шамыч дене шке впечатленийже нерген ойлен.

Концерт пытымек, Киров йоча-шамычым шке декше ӱжын да кузе илымышт, кузе тунеммышт, кӧ лияш шонымышт нерген йодыштын.

Снимкыште: В. В. Лишевын скульптуржо—„С. М. Киров да йоча-шамыч“.

Фото Сэккэ ден Яновын.

Тиде концерт деч вара партий городской комитетын бюро заседанийыштыже самырык мурызо, музыкант, моло исполнитель-шамычын конкурсыштын итогшо нерген вопрос шоген. Сергей Мироновичын инициативше почеш йоча художественный самодеятельностьым развиватлыме нерген ятыр кӱлешан решений-шамычым принимаатлыме улмаш. Йоча-шамычым художественно воспитатлыше оласе пӧртын пашаже саемдалтын. Тыгай пӧрт олан кажне районешыже ышталтын.

1934 ийын 6 июньышто Елагино островысо культура да каныме Паркыште тунемме ий пытыме лӱмеш йоча пайрем эртаралтын. Трибунышто Сергей Миронович лийын. Тудо сай тунеммылан шерге пӧлӧк дене пӧлӧклымӧ йоча-шамычын фамилийыштым внимательно колыштын.

Тудат йоча-шамыч дене пырля куанен. Вара Киров йыр тунеммаште ударникыш лекше пеш шуко йоча-шамыч шыҥ-шыҥ чумыргеныт. Тудо нунын дене пырля, кутыркален, аллей дене каен...

Кристально-чистый большевик Киров нерген, йоча-шамычын йӧратыме йолташышт нерген йоча-шамыч эре шарнаш тӱҥалыт.

Натан Штейнварг.

Ленинградский пионер дворецын директоржо.

Великий пролетарский революционер Сергей Миронович Киров 1886 ийыште Уржум олаш шочын. Тиде олам тунам пеш шагал шинчен. Лачак кугыжан правительство вашталеш кучедалше революционер-шамыч кокла гыч гына Уржум олам раш паленыт. Кугыжан правительство шӱдӧ дене революционер-шамычым тиде верысе каторгыш да ссылкыш колтылын.

Киров ачажым огеш шарне. 1889 ийыште Сережан ачаже—Мирон Иванович Костриков Уралыш пашам кычалын каен да пӧртылын огыл: нимогай увер деч посна йомын. Сережан аваже—Екатерина Кузьминична кум изи икшыве дене кодын. Тудлан шкенжын икшывыже-шамычым—Анютам, Сережам, Лизам чиновник ден купец-шамычлан тувырым да кӱварым мушкын, адак урген оксам поген ончашыже тӱкнен. Кировын ешыштыже йорло илыш озаланен.

Кажне эрден гаяк аваже пашашке каен. Изи йоча-шамыч мӧнгеш кодыныт. Нунын сурт воктене постоялый двор лийын, тушто чарныде калык коштын. Сережа имньым пеш йӧратен. Садлан тудо 4 няш веле улмаш гынат, постоялый дворышко имне-шамычым ончаш коштын. Но Сережам имне деке колтен огытыл. Вара тудо мӧнгышкыжӧ толеш да чиялтыме тошто пӱкенеш кандрам кылтен, имне дене кудалыштме семын модеш улмаш.

— Ну, кляче, ну!—Сережа уло йӱкшӧ дене кычкырен, пӱкенеш кылтыме кандражым шупшкеден.

Варажым пошкудын йочаж деке саварым мушкындылын кычкырен:

— Санька, айда издер дене мунчалташ каена!

— Тыланет каяш огеш лий, портышкемет рожын,—вашталеш йӱк шоктен.

— Ну, тиде нимат огыл, мый рожшым лапчык дене петырен,—Сережа вашмутым пуэн.

Йоча веселан да пенгыдемын кушкын. Тудо пеш куштылго капан, писе улмаш.

1893 ийыште шошым Екатерина Кузьминична энгер воктене тувырым мушшыжла простудитлалтын да чот черланен. Тиде чарныде пашам ыштымаш дене, шужымаш дене лийын. Вара тудо чахотка чер дене черланен, 1893 ий пытышашеш колен. Кум изи йоча-шамыч тулыкеш кодыныт.

Сережамыт деке кувава-же—М е л а н ь я Авдеевна илаш толеш. Тудо пешак шонгo лийын, эреак ен дене нянькалан пашам ыштен илен. Меланья Авдеевнан марижe солдатыште улмыжо годым Кавказеш колен, садлан шонгo кува тылзылан кум тенге пенсийым налын. Тиде окса дене ныл енглан нигузеат илаш лийын огыл. Шонгo кува кок изи икшывыжым—Сережа ден

Лизам тулык йоча-шамычым ончымо приютыш пуаш верысе чиновник - шамыч деч ятыр гана йодын коштын. Туге гынат, Сережам веле приютыш налыныт.

Костриков (Сережан чын фамилийже Киров огыл, а Костриков. Киров—тиде Сергей Мироновичын революционный псевдонимже) приютышто илаш тӱналын. Приютышто илыше йоча-шамыч кушкедлыше вургеман, тӱлыкжгын коштыныт. Нуным купец-шамычын икшывышт тӱрлын мыскыленыт, кыреныт. Ик гана нуно Сережа декат пижыныт. Сережа нуным так шелыштын пуэндыш, даже вес гана туддечын лӱдаш тӱналыныт.

Сережа Костриков приходской школым сайын тунемын пытарен. Вара тудым городской училищыш переводитленыт. Шкенжын классыште тунемше-шамыч коклаште Сережа эн изи лийын. Тудо тунеммаш паша деке пеш серьезнын относитлен, туныктышо-шамычын заданийыштым эре жапыштыже, сайын шуктен шоген. Садлан тудым туныктышо-шамычат йӧратеныт.

Купец Климовын эргыже шуко годым доскаште задачым ыштен кертын огыл. Вара туныктышо ойлен:

— Эх, молан тыйын вуетше? Ну-ка, Костриков, тол, полшо.

Сережа пеш вашке правильно решатлен пуэн. Вара математика дене туныктышо шыргыжын:

— Вот Костриковын вуйжо пашам ыштен мошта!

Сережа йолташыже-шамычлан нелэ урокым ямдылаш ятыр полшен. Тудо тунеммаште ӧрканыше-шамычым йӧратен огыл. Ик гана перемен годым Филиппов енгын тетрадь гыч урокыш пеш писын переписыватлен шинчен. Тидым Сережа ужын да тунамак тудлан каласен:

— Кондо умылтарем. Вара шке ыштен кертат.

— Мом вуйым ангыртараш, мый лучо мунчалтем,—вашталеш йӱк шоктен.

Вара тудым Сережа вурсен да кӱзан ӱштӧ гычше руалтен кучен. Филипповым задачым ыштен пытарымекше иже колтен.

Яра жап годым Сережа приют пеленсе корзинга тодмо мастерскойышто пашам ыштен. Гимнастика дене заниматлаш, рисоватлаш йӧратен. Сережа эн чотшым книгам лудаш йӧратен.

Сережа Костриковлан книга-шамыч у тӱням почыныт. Тудо книга - шамыч гыч ончыклык илыш нерген пален налын.

Уржумышто ссыльный пашазе, студент-шамыч ятыр лийыныт. Нуно дружкын иленыт. Сережа ссыльныйшамычым йӧратен. Тудо петербургский студент дене палыме лиеш, а вararak моло ссыльный-шамычымат пален налеш. Нунын деке чӱчкыдын кошташ тӱналын, ссыльный-шамыч деч революционный мур шамычым тунемын.

ФИНЛЯНДСКИЙ ВОЕНЩИНЫН НАГЛЫЙ ПРОВОКЦИЙЖЕ

26 ноябрьыште Ленинградский округ штаб тыге увертарен: 26 ноябрьыште 15 часат 45 минутышто Майнила деч ик километрлан северо-западышкыла располагатлалтше мемнан войска ӱмбаке финляндский территорий гыч артиллерий дене кенета лӱйкаленыт. Финшамыч чылаже оруций дене 7 гана лӱэныт. 3 красноармеец да 1 младший командир колен, 7 красноармеец, ик младший командир да ик младший лейтенант сусырген. Верыште расследоватлашлан округ штаб Первый отделын начальникшым полковник Тихомировым колтымо. Провокаций фин-шамычын артналетыштым ыштыме районышто расположитлалтше частьлаште пеш кугу возмущенийым луктын.

* * *

26-шо ноябрьыште, кастене, СССР Иностранный Паша Калык Комиссар В. М. Молотов йолташ Финляндийын посланникше господин Ирие-Коскиненым принимaтлен да тудлан советский войска-шамычын Карельский перешейкыште сосредоточитлыме финляндский воинский часть-шамычын провокационный лӱйкалымышт шотышто СССР правительствын нотыжым вручитлен.

Союздетфильм студий „Комендант птичьего острова" у художественный звуковой фильмым ямдыла. Снимкыште: (пурлаште) республикын заслуженный артистше—орденоносец И. Дорохин. Тудо советский катерын командир рольым модеш. Союзфото.

Ончык лекна

Ме, Мустай неполный средний школышто тунемше-шамыч, Кугу-Шокшем неполный средний школа дене соревноватлен тунемына.

Ме соревнованийыште 1-ше четвертьлан чыла паша денат ончык лектын улына. Мемнан школышто класс ден класс, отряд ден отряд, звено ден звено, тыгак кажне тунемше-шамыч ваш-ваш соревноватлат.

Шуко тунемше-шамычше налме обязательствыштым тӱрыс шуктат. Мемнан школышто 65 отличник да ударник-шамыч улыт.

Теве 7-ше классыште тунемше Петухов Коля ден Шабдаров Веня соревноватлат, нуно шке обязательствыштышт налме чыла пункт-шамычымат шуктеныт, коктынат ударник улыт. Нуно общественный пашамат сайын штат: Коля—классный организатор, Веня—учком председатель.

Мемнан школышто але начар тунемше - шамычат улыт. С а д л а н а т кокымшо четвертьыште соцсоревнованийым эше кумдан шарен, начар отметка-шамычым пытараш, сай да отлично гына тунемшаш верч тыршаш кӱлеш.

Пегашев Александр.

Шернур район, Мустай НСШ.

Соревнованийыште мый ончык лектым

Мыйын эн лишыл йолташем Алексеева Паня. Тудат мый денем пырля, кумшо классыште тунемеш. Ме тудын дене коктын соревноватлена. 7 ноябрьыште мемнан школышто первый четвертьын результатше нерген увертарыш. Тунамак ударникыш лекше-шамычын списокыштым лудыч. Ударникыш мыят лектынам. Мыйын отметкем-шамыч коктыт „отлично" да молыжо „хорошо". А Панян нылытше „хорошо" да молыжо „посредственно". Тыге мый Паня деч ончык лектынам. А кокымшо четвертьыште ч ы л а предмет денат „отличным" налаш верч кучедалаш да Паня йолташемлан мыйым поктен шуашыже полшаш тӱналам.

Загайнова Рая.

Ронго район, Кужнары НСШ.

Уржум ола. Тыште Сергей Миронович Киров шочын.

110

Финляндия военный лагерьыш савырнен

Болгарийысе „Заря" газета Финляндийыште кызыт лийше положенийым воза. Пӱтынь эл,—воза газета,—военный лагерьыш савырнен. Финляндский правительство войналан ямдылалтмыжлан лийын, шоҥго, ӱдрамаш, йоча-шамычым кугу олала гыч эвакуироватлат. Ик Хельсинки ола гыч гына (Финляндийын столицыже) правительствын приказше почеш 100 тӱжем еҥ-шамыч каеныт.

Правительство, Советский Союз Финляндий вак керылташ шона, манын шоям кычкырен. Но Финляндийысе шемер-шамыч тиде шоякым палат. СССР велым нунын элыштлан нимогай шучкылык лийдымашым нуно шинчат. Садланак йорло илышыш логалше калык-шамыч олалашке мӧҥгӧш пӧртылыт.

Финляндский правитель-шамыч войналан ямдылалтмашым огыт чарне. Тидлан пеш шуко оксам кучылтыт. Правительство эл аралашлан специальный заемым луктын. Но шемер-шамыч тиде заемын облигацийжым огыт нал, нуно тиддеч поснат пеш йорлын илат.

Мюнхенысе покушенийын виновникшым арестоватлымаш

Мюнхеныште 8 ноябрьыште покушенийым ыштыме деч вара тунамак преступленийым тӱжвак лукташлан да преступникым кучашлан мера-шамычым ыштыме. Чыла германский граница-шамычым петырыме да пограничный контрольым виянгдыме ыле. Тудо йӱдым арестоватлыме-шамыч коклаште Георг Эльзер лӱман ик еҥ лийын. Тудо Швейцарийыш логалаш манын, германский граница гоч нелегально вончаш тӧчен. Тудо, кажне кечын покушенийым ямдылен шогенам манын, каласен. Тудын взрывше 6 кече гыч, але 144 шагат гыч лийшаш улмаш.

Преступленийын организаторжо Отто Штрассер улеш маныт. Преступленийден кылдалт шогышо ик мыняр еҥым уже арестоватлыме.

Тугак газета-шамыч голландско-германский граница гоч вончаш тӧчымӧ годым кок англичан-шамычым Бесре ден капитан Стевенсым арестоватлыме нерген возат.

Пудыргыдымо яндау

Тиде кок тӱжем ий ожно лийын. Римский император Тиберий деке яндау ыштыше мастер толын. Тудо пеш мотор яндау атым конден.

— Мый пудыргыдымо яндаум шонен луктынам,—императорлан мастер ойлен.—Ончыза!

Тудо уло вийже дене кӱй кӱварыш атыжым кудалтен. Ате шаланен огыл, но изиш гына лаштырген. Мастер атым чӧгыт дене тӧрлатен ожнысо гайымак ыштен да ӧрдыжыштырак кораҥ шогалын, император тудлан кугу пӧлекым пуа манын вучен.

Император Тиберий, открытийлан ӧрынат, мастер деч йодын:

— Тыйын изобретениетым нигӧ ок шинче? Шылтыде ойло.

Мастер шкемын изобретениемын секретшым нигӧлан ойлен омыл, манын каласен.

Туге гын, вуйжым руал шуза,—император кӱштен.

Мастерым тунамак казнитленыт.

Молан тыге лийын?

Древний Римыште яндау производство кумдан шарлен улмаш. Тиде императорский казналан кугу пайдам конден. Пудыргыдымо яндаум ужаш тӱҥалыт ыле гын, тудым шуэн налыт ыле да казналанат окса шагал логалеш ыле.

Пудыргыдымо яндаум 1926 ийыште гына угыч шонен луктыныт. Тудым промышленностьышто кугун кучылтыт.

Анаграмма

„Ч" дене—кожласе животный,
„Г" дене—имне кычкыме ӱзгар.

Колтен ФОНАРЕВ ВАСЛИЙ.
Коклала НСШ,
Шернур район.

Пушкинын произведенийже

Тыжечын великий русский поэт А. С. Пушкинын произведенийжым палаш лиеш. Тидлан

лийын, шола гыч тӱҥалын пурлашкыла шӱртӧ почеш каяш кӱлеш.

Колтен ВАНЯ МОЧАЛОВ.
Йошкар-Ола район,
Арбан НСШ.

Тушто

Шиште чӱҥгалеш, киса чоҥешта.

Колтен КОЛЯ ПЕТУХОВ.
Шернур район,
Мустай НСШ.

Тиде могай теҥыз?

(ОТВЕТ. 10 № ОКТЯБРЬЫСЕ „ЯМДЕ ЛИЙ"-ым ОНЧО)

Каспийский теҥыз.
ТУШТО. Чырам шелмаш.

Ответым колтеныт: Чемеков Ларион (Марий-Турек район, Нартасский НСШ), Горохов ден Таныгин (Куженер район, Иван-Сола НСШ).

◆ ◆ ◆

Тӧрлатымаш

23 ноябрьыште лекше „Ямде лий"-ын 3-шо страницешыже печатлыме „Ме отрядыштына пашам кузе ыштена" статьяште кумышо колонко кӱшыч визымше абзацым тыге лудман: **Йоча комнатым оборудоватлаш да тушто дежурствым ышташ.**

Редакций.

Кузе Ольош отличник лийын

ОЙЛЫМАШ

Ольош мемнан дене пыряк школыш коштын, мемнан классыштак тунемын. Кап-кыл шот денат тудо моло йоча-шамыч деч ойыртемалтын огыл.

Тунемаш тӱҥалмылан ик тылзат эртен. Йӱштӧ мардеж йӱд велым пуэн. Кече шагал годым ончен. Йоча-шамыч школыш коштыныт, тунемаш тыршеныт, урокышто сайын колышт шинченыт. Но Ольошын йӧршын вес сӱрет. Тудо начарын тунемын. Туныктышо туддечын тунемме материалым йодын гын, Ольош эре ик семын отвечаен:

— Ом пале.

— Молан от пале?—туныктышо уэш йодын.

— Тыланет молан кӱлеш, мом еҥым тергет,—южгынам Ольош тыгеат каласен. Туныктышо-шамыч ваштареш туманлен. Тидын деч посна урокышто йолташыже-шамычлан мешайкален: лӱшкен, кутыркален шинчылтын.

Мӧҥгыш кайме к о р н ы ш т о Ольош изирак йоча-шамычым кырен. А мӧҥгышкыжӧ толмеке, сумкажым кудалтен, уремышке толашен кошташ каен. Тунам тудо тунемшаш нерген йӧршын монден. Эрдене кынелын, книгажым, тетрадьшым расписаний почеш оптыде, школыш лектын каен.

Ольош тыгак кечымат коден коштын, школыш каен огыл, яра гына модын коштын.

Вот ик гана кузе лийын: эрдене эҥер ӱмбалан ий чот кылмен шинчын. Ольош тидым шижынат, школыш каяш решитлен огыл. А школыш кайдымылан тудым ачаже вурса. Мом ышташ? Тудо сумкажым валын, тӱгӧ лектын каен, пӧртончылно конькым налын да эҥер ӱмбак куржын. Школышто тунемшаш олмеш, ий ӱмбалне мунчалтыл коштын. Мунчалтен-мунчалтен, ноенат пытен. Тиде жапыште йоча - шамычат школа гыч толаш тӱҥалыныт. Ольошат мӧҥгышкыжӧ тарванен, пуйто тудо школа гыч толеш.

Ме ыл тунемше-шамыч Ольошын молан школыш миймыжым пален налаш решитлышна, вара туддеке кайышна.

— Ольош, молан таче школыш миен отыл?—ме йодна.

Ольош пеш чот чеверген кайыш. Мемнан йодмынам ачаже колят, йодо:

— Таче тудо школыш миен огыл мо?

— Уке.

Ачаже тудым шылталаш тӱҥале:

— Тый мемнам ондалет шонет? Уке, шкендым велэ ондалет...

Ольошым тӧрлаташ школа уло вийже дене пиже. Пырдыж газетешат тудын нерген возышт, собранийлаштат тудын нерген кутырышт, но нигузеат ок тӧрлане. Школ дирекций Ольошлан на вид шындыш. Туге гынат, ок тӧрлане. Пионерский отрядын вожатыйже Анна Ивановнат Ольошым тӱрлӧ семын тӧрлаташ шонен. „Тудлан иктаж-могай общественный пашам пуаш кӱлеш",—шонен тудо.

Ольош сай шахматист. Тидын нерген школышто рашак пален огытыл. Ольош шкежат тидым ойлен огыл. Школышто шахмат дене модшо шагал лийыныт, но нуныжат начар модыныт. Школышто шахматшат уке улмаш.

Ик кастене Ольош колхозын лудмо пӧртышкыжӧ каен. Тушто самырык еҥ-шамыч шахмат дене модын шинченыт. Ольошат нунын дене модаш тӱҥалын. Тиде жапыштак лудмо пӧртыш Анна Ивановна толын пурен. Ольош модын шинчышыжла тудым ужын огыл, эре модын да модын. Ольош дене кум рвезе-шамыч модыныт, тудо нуным чылаштымат сеҥен.

— Ну Ольош талын модеш улмаш!—нуно ӧрын ойленыт.

Анна Ивановна ӱстел декыла ончалын—тушто Ольош шинча. Туддеке модмыжым ончаш миен. Вара Ольошлан ойлен:

— Тый мемнан школышто шахматный кружокым вуйлаташ тӱҥалат? Тушто тунемше-шамычым шахмат дене модаш туныктет. Йӧра?

— Йӧра,—манын Ольош кӧнӧн.

Эрлашыжым эрдене Анна Ивановна магазиныш о ш к ы л ы н. Тушто ик комплект шахматым налын да школыш каен. Вара йоча-шамычлан увертарен: кӧ шахмат дене модаш тунемнеже, кружокыш возалтше.

Модаш тунемаш шонышо йоча-шамыч пеш шукын лийыныт. Нуно кажныже Ольош деке миеныт да кружокыш возалтыныт. Кружокыш коло вич еҥ возалтын.

Урок пытымек, коло вич йоча ик классыш чумырген. Ольош шахматный доскаш фигур-шамычым шындылын. Кидешыже турам кучен, йоча-шамычлан ончыктыл ойлен:

— Вот тиде фигурын лӱмжӧ тура. Тудын ходшо теве тыгае...—Ольош кажне фигур-шамыч нерген, нунын кузе коштмышт нерген каласкален.

* * *

Ольошат ынде рядовой тунемше гына огыл, тудо—кружок вуйлатыше. Ынде тудлан урок годым лӱшкаш, йоча-шамычым кыраш, начар тунемаш намысын чучын. Тиде кечын Ольош мӧҥгышкыжат шкет гына каяш шонен. Тудо школа гыч эн пытартышлан лекте. Но школа капкам велэ лектын шуктыш, мый туддек мийышым. Ме тӱрлым кутыркален, мӧҥгышкӧ пырля ошкылна. Мый Ольош деч кузе шахмат дене модаш тунеммыже нерген, таче кружокышто мом туныктымыжо нерген йодыштым. Теле шумо нерген кутырышна. Тунемшаш нергенат ойлаш тӱҥална.

— Мыйын географий дене паша саяк огыл, посредственныйым гына наледем. Пытараш пижшаш,—мый ойым тӱҥальым.

Ольош икмыняр жап шып, нимом пелештыде ошкыльо.

— Да,—варажым кугунрак шӱлалтыш тудо.—Мыйынат, Васлий, паша сай огыл... Шкет пижаш гын, вашкеак поктен омшу, йолташ-шамыч деч полышым йодаш тӱкна.

Пытартыш мутшым кӱрлын, мый руалтышым:

— Давай мый полшем!

— Чынак?

— Конешне чынак!

Ольош „полшем" манмемлан чот йывыртыш. Тудлан ласкарак лие.

— Тугеже коктын соревноватлашат тӱҥалына. Йӧра?

— Йӧра.

Мӧҥгыш миймекак, ме эн ончыч социалистический д о г о в о р ы м возышна. Вара эрласе уроклан ямдылалташ пижна. Тиде кастене Ольош уремышкат ыш лек. Индеш час кас марте ме коктын эрласе уроклан ямдылалтна.

Эрлашыжым Ольош школышко мологунамсе семынак эр мийыш. Но ынде тудо ок лӱшкӧ.

Урокышто Ольош йоча-шамычым ӧрыктарен: геометрий да физика урок годым чыла йодышлан каласен кертын да „хорошом" налын! Урокышто кажне кечын „хорошом", „отличным" налаш тӱҥале. Мӧҥгыштыжӧ тудо шагал модын, шукыж годым уроклан ямдылалтын. Южгынам уремышкат модаш лектеш, но ынде тудо школысо семын модмашым организоватла.

Первый чырык пытыш. Ме тунеммынан итогшым ыштышна. Тиде жапыштак Ольош дене ыштыме социалистический договорым проверятлышна. Ольош мыйым сеҥен! Тудын „отличныже" мыйын деч шуко, „посредственныже" уке. Вот тыге Ольош отличник лие.

Тудын шахматный кружокшо шукерте огыл турнирым эртарен. Турнирыште южыштлан даже Ольошат сеҥалтын: тудо тале шахматист - шамычым туныктен шуктен.

Вот коридорышто пырдыж газета кеча. Тушто адакат Ольош нерген возымо, но ынде тушто Ольошым вурсен огыл, а моктен возымо.

Семенов Васлий.

Роҥго район, Руя-Сола НСШ-ыште тунемше.

Отв. редактор—
И. М. МУЗУРОВ.

Уполн. Марглавлита № А—1055. Йошкар-Ола, Маргосиздатын типографийже.